

วารสารนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT LAW JOURNAL

ชื่อเรื่อง: การพัฒนาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้จำเลยในคดีอาญา

ชื่อผู้แต่ง: อุทิศ สุภาพ

การอ้างอิงที่แนะนำ: อุทิศ สุภาพ, 'การพัฒนาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้จำเลยในคดีอาญา' (2566) 52(4) วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 9-18.

ผู้สนับสนุนหลัก

Tax and Legal Counsellors

Seri Manop & Doyle

SATYANON
& PARTNERS
INLAND Intellectual Property Law Firm

CHANDLER MHM

ผู้สนับสนุนร่วม

DS&B DOMNERN
SOMGIAT
& BOONMA

WEERAWONG C&P
WEERAWONG, CHINAVAT & PARTNERS LTD.

โครงการวารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง

เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 02 613 2109 อีเมล tu.lawjournal@tu.ac.th

การพัฒนาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง ที่ศาลตั้งให้จำเลยในคดีอาญา

Enhancing the Performance of Court-Appointed Lawyers for Defendant in Criminal Cases

อุทิศ สุภาพ

ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์

Utid Suparp

Providing Justice of the Court of Appeal

วันที่รับบทความ 28 เมษายน 2565, วันที่แก้ไขบทความ 24 กันยายน 2566; วันที่ตอบรับบทความ 2 พฤศจิกายน 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในกระบวนการจัดหาทนายความขอแรงให้จำเลยในคดีอาญา ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง และศึกษาหาแนวทางแก้ไขในกระบวนการจัดหาและการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานใช้รูปแบบการวิจัยแบ่งเป็น 2 แบบ โดยอาศัยผลการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและนำผลการวิจัยเชิงปริมาณมาเสริมซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วย (1) การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยจากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เกี่ยวข้อง และ (2) การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสำรวจความคิดเห็นผลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความทั่วไป ทนายความขอแรง

* ได้รับทุนจาก “โครงการวิจัยของศาลยุติธรรม ประจำปี 2565”.

นักวิชาการด้านกฎหมาย และจำเลยที่มีทนายความขอแรงในคดีอาญา ซึ่งสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้จำเลยในคดีอาญาใน 5 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนากฎหมาย (2) การพัฒนาด้านคุณภาพของทนายความขอแรง (3) การพัฒนาด้านการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง (4) การพัฒนาด้านการจ่ายค่าตอบแทนทนายความขอแรง และ (5) การพัฒนาด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณของทนายความขอแรง

ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการพัฒนากฎหมายควรต้องปรับปรุงเนื้อหาของกฎหมายให้เหมาะสม โดยกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับคุณสมบัติและการคัดเลือกรวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง และจริยธรรมจรรยาบรรณให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา โดยเพิ่มในบทบัญญัติมาตรา 165/1 และมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การพัฒนาด้านคุณภาพของทนายความขอแรง ต้องมีกระบวนการคัดเลือกที่เป็นระบบ และควรมีการพัฒนาทนายความขอแรง โดยให้ความรู้และประสบการณ์ เช่น มีการฝึกอบรมสัมมนาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง หรือกำหนดหลักสูตรการอบรมทนายความขอแรง เป็นต้น และควรแบ่งกลุ่มทนายความขอแรงตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยจัดให้ทนายความขอแรงทำคดีให้เหมาะสมกับความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ การพัฒนาด้านการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงควรให้ทนายความขอแรงมีการเตรียมคดีให้จริงจังและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงควรจะต้องมีการถ่วงดุลตรวจสอบทั้งในแนวดิ่งโดยการตรวจสอบภายในองค์กร และการถ่วงดุลตรวจสอบในแนวนอนโดยการตรวจสอบจากองค์กรหรือหน่วยงานภายนอก และมีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง ในช่วงก่อนการพิจารณาตัดสิน ระหว่างการพิจารณาคดี และหลังจากมีคำพิพากษาแล้วการพัฒนา ด้านค่าตอบแทนทนายความขอแรงควรจะต้องมีการเพิ่มค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ และควรจะต้องเพิ่มค่าตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงินเพื่อจูงใจอีกด้วย เช่น การให้ประกาศเกียรติคุณยกย่องให้ขึ้นทนายความดีเด่น การพิจารณาให้เครื่องราชอิสริยาภรณ์ เป็นต้น ส่วนการพัฒนาด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณของทนายความขอแรงควรมีระเบียบปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงโดยเฉพาะ เพื่อเป็นกรอบในการทำหน้าที่ของทนายความขอแรง ทำให้ทนายความขอแรงทำหน้าที่ที่มีความชัดเจนและอยู่ในระเบียบวินัยมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงในด้านต่าง ๆ นั้นควรจะต้องมีกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของสภานายความและสำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อให้เป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบและประสานงานร่วมมือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของทนายขอแรงอย่างต่อเนื่องตลอดไป

คำสำคัญ : การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง, ทนายความขอแรง

Abstract

The purpose of this research was to study the problems in the process to procure court-appointed lawyers for defendants in criminal cases, to study and analyze obstacles in the performance of duties of the court-appointed lawyers and to find solutions to increase effectiveness in the procurement process and performance of duties of court-appointed lawyers. A mixed methods design was employed namely, the research method was mainly documentary research and in-depth interviews (1) qualitative research through analysis of documents and in-depth interviews of related persons, and (2) quantitative research through surveying of opinions obtained from the sample group of the qualitative research including judges, prosecutors, lawyers, court-appointed lawyers, and legal scholars and defendants assigned with court-appointed lawyers in criminal cases. The research surveyed opinions of how to enhance the performance of duties of court-appointed lawyers for defendants in criminal cases covering 5 areas, namely, (1) enhancements to the law; (2) enhancements to the quality of court-appointed lawyers; (3) enhancements in the duties performed by court-appointed lawyers; (4) enhancements in the payment of remunerations for court-appointed lawyers; and (5) enhancements in the conduct and ethics of court-appointed lawyers.

The research found that legal changes were required in the area of enhancements to the law through specific details about the attributes, selection, performance of duties of court-appointed lawyers and conduct and ethics to comply with the regulations of the President of the Supreme Court by amending Section 165/1 and Section 173 of the Criminal Procedure Code. Furthermore, in the area of enhancements to the quality of court-appointed lawyers, a selection system and process must be systematically established, and court-appointed lawyers should have a chance to broaden their knowledge and experience such as through annual training or seminars or through specific training courses for court-appointed lawyers. Additionally, court-appointed lawyers should be categorized by their specialization and appropriately assigned cases according to their expertise and experience. Meanwhile, for the area of

enhancements in the duties performed by court-appointed lawyers, court-appointed lawyers should prepare their cases more seriously and effectively, and the performance of duties by court-appointed lawyers should be subjected to both vertical checks and balances through internal organization and horizontal checks and balances through auditing performed by outside organizations or agencies, and the duties performed by court-appointed lawyers before and during the trial, as well as after the final verdicts should be evaluated. As for the area of enhancements in the remunerations for court-appointed lawyers, appropriate monetary remunerations should be additionally provided consistently with economic conditions, and non-monetary remunerations should also be increased to create incentives such as rewarding certificates to the court-appointed lawyers for outstanding performance, issuing royal meritorious decorations, etc. Finally, for enhancements in the conduct and ethics of court-appointed lawyers, specific regulations should be specified for the performance of duties of court-appointed lawyers to establish a framework for court-appointed lawyers to perform their duties.

The recommendation for the performance of duties of court-appointed lawyers in another area, is that there should be laws governing the power and duty of the Lawyers Council of Thailand under Royal Patronage and the office of the judiciary to serve as main coordinating bodies to increase the efficiency of court-appointed lawyers in performing their duties.

Keywords performance of court-appointed lawyers, lawyers

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนผู้กระทำผิดเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากบางส่วนมีฐานะยากจน เมื่อถูกดำเนินคดีในศาลมีผู้กระทำผิดเหล่านี้จึงไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะจัดหาทนายความมาช่วยเหลือในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ตนเองได้ ทำให้ต้องต่อสู้คดีตามยถากรรม หลายครั้งพบว่าจำเลยถูกลงโทษเพราะไม่เข้าใจกระบวนการพิจารณาของศาล เช่น การเข้าใจกระบวนการพิจารณาของศาลจะต้องใช้เวลานานจึงให้การรับสารภาพเพื่อให้คดีเสร็จไปโดยเร็วขึ้น เป็นต้น

ด้วยเหตุดังกล่าว เพื่อเป็นการประกันว่าสิทธิของจำเลยในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะได้รับความคุ้มครองอย่างจริงจัง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน พุทธศักราช 2540, 2550 และ 2560¹ จึงได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในการจัดหาทนายความเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตหรือในคดีที่มีผู้ต้องหาหรือจำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173² ได้บัญญัติรับรองสิทธิเช่นว่านั้นไว้ให้จำเลยทุกคนมีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐในคดีอาญา จำเลยมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางคดีจากทนายความ โดยเจตนาของกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยให้มีคุณสมบัติเหมาะสมในการต่อสู้คดีและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน โดยที่ได้รับความช่วยเหลือทางคดีจากทนายความที่มีความรู้ความสามารถและจำเลยไม่ต้องเสียค่าจ้างทนายความที่ตนเรียกหา “ทนายความขอแรง”

โดยในปัจจุบัน ปัญหาของทนายความขอแรงในเรื่องปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพและประสิทธิภาพไม่เพียงพอ ขาดประสิทธิภาพในการให้คำแนะนำหรือให้คำปรึกษาแก่จำเลยซึ่งเป็นผลมาจากการขาดการตรวจสอบคุณสมบัติ การกลั่นกรองในการคัดเลือกทนายความเข้าสู่กระบวนการเป็นทนายความขอแรง เพราะทนายความขอแรงที่ศาลตั้งขึ้นนั้นในส่วนใหญ่เป็นทนายความใหม่ที่ยังไม่มีประสบการณ์ การเตรียมคดีไม่เพียงพอ ทนายความขอแรงมีเวลาพบและพูดคุยกับจำเลยเพื่อสอบถามข้อเท็จจริงเป็นการเฉพาะก่อนการพิจารณาน้อยมาก สถานที่สำหรับทนายความขอแรงพบจำเลยไม่เอื้ออำนวย การบริหารจัดการด้านเวลาไม่ดีพอ ขาดทักษะทางปฏิบัติในการถามพยานในชั้นพิจารณา ขาดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนในการช่วยเหลือคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการพิจารณาของศาล ขาดความสำนึกด้านสิทธิมนุษยชนด้วยจิตใจที่เสียสละอดทน

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 242.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68.

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173.

ขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่เพราะค่าตอบแทนไม่เหมาะสม ในบางคดียังกลับเป็นช่องโอกาสให้
 หมายความขอแรงทำหน้าที่ทุจริตฉ้อฉลจริยธรรมในการไปเรียกค่าจ้างว่าความเพิ่มจากจำเลยด้วย

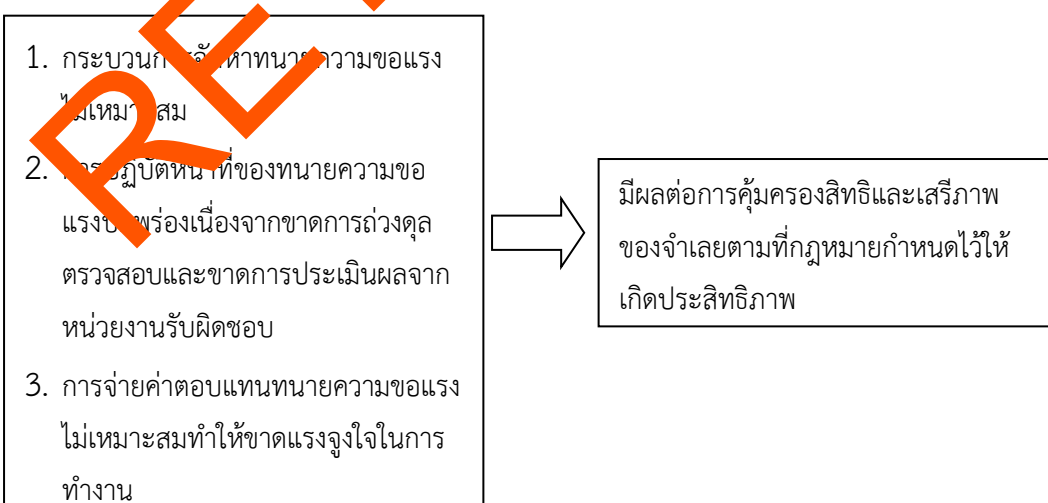
นอกจากนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ของหมายความขอแรงยังขาดการถ่วงดุลตรวจสอบจาก
 หน่วยงานที่รับผิดชอบ กล่าวคือในการปฏิบัติหน้าที่ของหมายความขอแรงนั้นยังไม่มีถ่วงดุลตรวจสอบ
 และไม่มีกระบวนการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินคดี ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของหมายความขอแรง
 ไม่มีการพัฒนาและขาดความรับผิดชอบ อันส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ของหมายความขอแรงในการ
 คืบครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยขาดประสิทธิภาพ

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้พิพากษาทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีมาหลายปี จึงเห็นว่า
 ปัญหาของหมายความขอแรงที่กล่าวมาข้างต้นเป็นปัญหาสำคัญที่ควรจะมีการวิเคราะห์หาแนวทางการแก้ไข
 ปัญหาเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของหมายความขอแรงเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์
 สูงสุดแก่จำเลยอย่างแท้จริงได้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในกระบวนการจัดทำหมายความขอแรงให้แก่จำเลยในคดีอาญา
- 2.2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติหน้าที่ของหมายความขอแรง
- 2.3 เพื่อศึกษาหาแนวทางแก้ไขในกระบวนการจัดทำและการปฏิบัติหน้าที่ของหมายความขอแรงให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 4.1 เพื่อให้ทราบถึงปัญหาการบริหารจัดการทนายความขอแรงในประเทศไทย
- 4.2 ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการทนายความขอแรงในศาลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- 4.3 เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบนำผลการวิจัยไปปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ หรือ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทนายความขอแรงให้มีความเหมาะสมจะทำให้ได้ทนายความขอแรงที่มีคุณภาพสามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และจะส่งผลให้กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลมีการพัฒนาในด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยในคดีอาญาให้เกิดความเป็นธรรมอย่างเสมอภาคมากยิ่งขึ้น

5. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยจะใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลักเมื่อได้ผลการวิจัยเชิงคุณภาพแล้ว จะนำผลวิจัยไปสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) และสอบถามความคิดเห็นในรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุปเป็นตัวเลขออกมาสนับสนุนผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก

5.2 การวิจัยเชิงปริมาณ นำผลการวิเคราะห์การวิจัยเชิงคุณภาพมาสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานบางประการของผู้ตอบแบบสอบถามมาประกอบหรือพิจารณาในการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นต่อการพัฒนาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้จำเลยในคดีอาญา

5.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(1) ประชากรที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก ได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ คณะผู้บริหารสภาทนายความ ทนายความ และนักวิชาการด้านกฎหมาย กลุ่มละไม่น้อยกว่า 5 คน โดยวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)³

³ พัทย์ชนก พรตเจริญ และคณะ, เทคนิคการสุ่มตัวอย่างและการประมาณค่า (pdf, มปป. มปป.) <<http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/Toneminute/files/55/A3-16.pdf>> 23 สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2565.

(2) ประชากรที่ใช้ในการสอบถามความคิดเห็น ได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ หนายความทั่วไป หนายความขอแรง นักวิชาการด้านกฎหมาย และจำเลยที่มีหนายความขอแรง ในคดีอาญา กลุ่มละ 100 คน รวมทั้งหมด 600 คน โดยวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

5.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

(1) แบบสัมภาษณ์เจาะลึก เป็นข้อสรุปที่ได้จากการวิจัยจากเอกสารแล้วนำมาตั้งเป็นประเด็นปัญหาและเนื้อหาคำถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะโดยวิธีสัมภาษณ์เจาะลึก

(2) แบบสอบถาม สร้างจากผลการวิเคราะห์จากการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการดำเนินการ โดยนำผลการวิเคราะห์จากเอกสาร โดยกำหนดประเด็นหลักสำคัญไว้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และแบ่งประเด็นย่อยของคำถามให้ชัดเจนนำมาสร้างเนื้อหาคำถามเป็นข้อ ๆ ให้มีความเชื่อมโยง เกี่ยวข้องกับประเด็นหลักที่กำหนดไว้

5.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

(1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารและเว็บไซต์แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยแบ่งหัวข้อออกเป็นด้านกฎหมาย เกี่ยวกับหนายความขอแรง คุณภาพของหนายความขอแรง การปฏิบัติหน้าที่ของหนายความขอแรง ค่าตอบแทนหนายความขอแรง จริยธรรม ของหนายความขอแรง และด้านอื่น ๆ เกี่ยวกับหนายความ ขอแรง

(2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้วิจัยติดต่อประสานงานและ ทำหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์เจาะลึกไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ได้เลือกไว้ ทำการสัมภาษณ์เจาะลึกตามวัน และช่วงเวลาที่เหมาะสม หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์เจาะลึก ทำสัมภาษณ์ บันทึกคำตอบ ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของการสัมภาษณ์ลงในแบบสัมภาษณ์เจาะลึก

(3) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยติดต่อประสานงานและทำหนังสือ ขออนุญาตแจกแบบสอบถามไปยังหน่วยงานและกลุ่มตัวอย่างที่ได้เลือกไว้ จัดส่งแบบถาม กำหนด ระยะเวลาแบบสอบถามกลับคืน และรับแบบสอบถามกลับคืนภายในกำหนดระยะเวลาที่ระบุไว้

5.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัยจาก เอกสารปกติและเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ โดยแบ่งหัวข้อออกเป็นด้านกฎหมาย ด้านคุณภาพของ หนายความขอแรง ด้านการปฏิบัติหน้าที่ของหนายความขอแรง ด้านการจ่ายค่าตอบแทน

ทนายความขอแรง ด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณของทนายความขอแรง และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับทนายความขอแรง

5.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เจาะลึก รวบรวมและวิเคราะห์ประเด็น คำตอบ ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากผู้ให้สัมภาษณ์เจาะลึก โดยแบ่งหัวข้อเช่นเดียวกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร

5.6.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากได้รับแบบสอบถามที่กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามแล้ว นำมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จัดกลุ่มแบบสอบถามตามประเภทกลุ่มตัวอย่าง ใส่เลขลำดับ และรหัสข้อมูล และเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรมประยุกต์ตารางทำงาน การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างได้ทำการแจกแจงความถี่และคำนวณหาค่าร้อยละด้วยโปรแกรมประยุกต์ตารางทำงาน และโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 เป็นความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในด้านต่าง ๆ ได้ทำการแจกแจงความถี่ คำนวณหาค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละระดับความคิดเห็น คำนวณหาค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation; S.D.) ของคะแนนความคิดเห็นเป็นรายข้อรายด้าน และในภาพรวมด้วยโปรแกรมประยุกต์ตารางทำงานและโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ พร้อมทั้งแปลค่าคะแนนเฉลี่ย ดังนี้ 4.50-5.00 อยู่ในเกณฑ์ เห็นด้วยอย่างยิ่ง 3.50-4.49 อยู่ในเกณฑ์ เห็นด้วย 2.50-3.49 อยู่ในเกณฑ์ ไม่แน่ใจ 1.50-2.49 อยู่ในเกณฑ์ ไม่เห็นด้วย และ 1.00-1.49 อยู่ในเกณฑ์ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง⁴

(3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามส่วนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่างได้ทำการสรุปประเด็นข้อเสนอแนะแล้วนำมาจัดกลุ่มประเด็นข้อเสนอแนะแบ่งเป็นด้านกฎหมายเกี่ยวกับทนายความขอแรง ด้านคุณภาพของทนายความขอแรง ด้านการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง ด้านคำตอบแทนทนายความขอแรงด้านจริยธรรมของทนายความขอแรง และด้านอื่น ๆ เกี่ยวกับทนายความขอแรง

⁴ ชานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS (พิมพ์ครั้งที่ 17, เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์ 2560) 75.

6. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาในกระบวนการจัดหาทุนความขอแรงและข้อขัดข้องในการปฏิบัติหน้าที่ของทุนความขอแรง รวมทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์สังเคราะห์จากเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารปกติและเอกสารอิเล็กทรอนิกส์จากเว็บไซต์ต่าง ๆ การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง จะนำมากล่าวเป็นประเด็นรายละเอียดเป็นลำดับ ดังนี้

6.1 สรุปผลการวิจัย

(1) สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและการพัฒนาด้านกฎหมาย

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ควรมีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1 และมาตรา 173 เพื่อกำหนดเงื่อนไขการคัดเลือกทุนความขอแรงและวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของทุนความขอแรง รวมถึงสภาพบังคับเกี่ยวกับการฝ่าฝืน โดยทำเป็นข้อบังคับของประธานศาลฎีกาอันมีลักษณะทำนองเดียวกันกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 121 ถึงมาตรา 125 เพื่อให้ได้ทุนความขอแรงที่มีคุณภาพดีขึ้น โดยผู้ให้การสัมภาษณ์และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายดังกล่าว

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นต่อการพัฒนาในแต่ละด้านและในระดับความคิดเห็นต่าง ๆ มีดังนี้ ความคิดเห็นต่อการพัฒนาด้านกฎหมายซึ่งเห็นด้วยมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.61 รองลงมาเห็นด้วยอย่างแรง (ร้อยละ 19.22) ไม่แน่ใจ (ร้อยละ 14.67) ไม่เห็นด้วย (ร้อยละ 4.11) และไม่เห็นด้วยอย่างแรง (ร้อยละ 1.39) ตามลำดับ

(2) สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและการพัฒนาด้านคุณภาพของทุนความขอแรง

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ระบบการคัดเลือกลักษณะปัจจุบันเป็นการตั้งทุนความขอแรงให้แก่จำเลยตามลำดับก่อนและหลังของการขึ้นบัญชี โดยไม่ได้กำหนดคุณสมบัติอย่างอื่นไว้ เช่น การมีองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หรือมีการอบรมสัมมนาเพิ่มเติมองค์ความรู้มาก่อนหรือไม่ เพียงใด เป็นต้น ทั้ง ๆ ที่จำเลยมีสิทธิที่จะมีทุนความขอแรงที่มีคุณภาพ ถ้าจำเลยได้ทุนความขอแรงที่ขาดคุณภาพจะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของทุนความขอแรงไม่เกิดประสิทธิภาพ กรณีที่จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์แต่ถูกกลั่นแกล้งฟ้องร้องให้เป็นจำเลยในคดีอาญาแต่ได้รับการแต่งตั้งทุนความขอแรง

ที่ไม่มีความเชี่ยวชาญในประเภทคดีนั้น ๆ และประสบการณ์ไม่เพียงพอต่อรูปคดีที่ซับซ้อนทำให้ไม่มีความสามารถทัดเทียมกับพนักงานอัยการหรือทนายความของโจทก์ ผลของคดีย่อมเป็นผลเสียต่อจำเลย ซึ่งอาจไม่ได้รับความยุติธรรมตามที่จำเลยควรได้รับทำให้จำเลยต่อสู้คดีได้อย่างไม่เต็มที่ส่งผลให้การอำนวยการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพ ดังนั้นควรจะต้องกำหนดคุณสมบัติที่สำคัญของทนายความไว้ และต้องกำหนดขั้นตอนในการคัดเลือก เช่น เมื่อผ่านคุณสมบัติที่กำหนดไว้แล้ว จะต้องมีการสอบคัดเลือกหรือการสอบสัมภาษณ์ เป็นต้น **ผู้ให้การสัมภาษณ์และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วย** ในการกำหนดคุณสมบัติที่สำคัญของทนายความขอแรงไว้และต้องกำหนดขั้นตอนในการคัดเลือกของทนายความขอแรงไว้ด้วย

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นต่อการพัฒนาในแต่ละด้านและในระดับความคิดเห็นต่าง ๆ มีดังนี้ ความคิดเห็นต่อการพัฒนาด้านคุณภาพของทนายความขอแรงซึ่งเห็นด้วยมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 56.38 รองลงมาเห็นด้วยอย่างยิ่ง (ร้อยละ 25.62) ไม่เห็นด้วย (ร้อยละ 12.80) ไม่เห็นด้วย (ร้อยละ 3.92) และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (ร้อยละ 1.28) ตามลำดับ

(3) สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและการพัฒนาด้านการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ระยะเวลาปฏิบัติหน้าที่ในศาลพบว่าทนายความขอแรงที่ศาลตั้งเข้ามาทำหน้าที่ให้จำเลยควรจะต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ **ด้านคดี** (การเตรียมคดี การค้นคว้าทางกฎหมาย) **ด้านการเขียนความเห็นทางกฎหมาย** (การเขียนคำแนะนำเกี่ยวกับคดี การร่างเอกสารทางกฎหมาย การเขียนเอกสารต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินคดี) **ด้านที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น** (ความสามารถในการประชุม การสัมภาษณ์ลูกความ การเจรจาต่อรอง การให้ความรู้แก่ผู้ต้องหา) และ**ด้านกฎหมาย** (การฟ้องคดีและการเยียวยาแพ่ง การฟ้องคดีอาญา และการลงโทษทางอาญา) เพื่อยกระดับมาตรฐาน จริยธรรมของวิชาชีพ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับสังคมมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ควรมีการกำหนดให้ทนายความขอแรงมีการฝึกอบรมและสัมมนาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อเพิ่มศักยภาพให้ทนายความขอแรงมีขีดความสามารถ มีคุณภาพได้มาตรฐานขึ้น การกำหนดงานให้มีความเหมาะสมกับความเชี่ยวชาญของทนายความขอแรง แต่ในทางปฏิบัติ**ไม่ปรากฏ**ว่ามีระบบคัดเลือกที่ชัดเจนในการกำหนดคุณสมบัติการศึกษา ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญเฉพาะในแต่ละประเภทคดี และการผ่านการอบรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความอย่างเพียงพอ เพื่อกลั่นกรองให้ได้ทนายความมีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการขึ้นทะเบียนเป็นทนายความขอแรง และ**ไม่ปรากฏ**ว่าได้กำหนดงานให้ทนายความขอแรงตามความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ

ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญของทนายความขอแรงเป็นราย ๆ ไปอันส่งผลให้ทนายความขอแรงปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ เช่น เกิดความล่าช้าในการเตรียมคดี การตั้งประเด็นต่อสู้ไม่ชัดเจนทำให้คดีที่รับไปไม่เกิดประสิทธิภาพตามเป้าหมาย เป็นต้น มีคดีหลายประเภทที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถของทนายความขอแรงเข้าไปคัดค้านต่อสู้อย่างเต็มที่ เช่น คดีฉ้อโกงประชาชน คดีเกี่ยวกับอาชญากรรมคอมพิวเตอร์หรือยาเสพติด เป็นต้น แต่ศาลแต่งตั้งทนายความขอแรงตามบัญชีที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นทนายความขอแรง ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงขาดคุณสมบัติและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้น จึงควรจะต้องมีการคัดเลือกทนายความขอแรงเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้มีรกราคาโดยที่ทนายความที่จะขึ้นทะเบียนเป็นทนายความขอแรงจะต้องมีคุณสมบัติและประสบการณ์ในการว่าคดีเป็นไปตามความยากง่ายของคดีมีการแบ่งทนายความตามความเชี่ยวชาญและตั้งให้เป็นทนายความขอแรงในคดีที่เหมาะสมกับความเชี่ยวชาญทนายความขอแรงเป็นรายบุคคล

สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงในเรื่องการเตรียมคดีในทางปฏิบัติยังพบปัญหาต่าง ๆ เช่น (1) ขาดทักษะสรุปในการเตรียมคำถามสำหรับการถามพยานในศาลเนื่องจากขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ (2) ไม่เข้าใจข้อเท็จจริงและประเด็นในคดีอย่างชัดเจนเนื่องจากรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของคดีไม่เพียงพอทำให้การถามเพื่อสืบหาข้อเท็จจริงในคดีไม่เชื่อมโยงและไม่ครอบคลุม (3) การตรวจสอบพยานหลักฐานและสอบถามบุคคลในสถานที่เกิดเหตุไม่เพียงพอเนื่องจากค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปยังสถานที่เกิดเหตุที่จ่ายให้ทนายความขอแรงมีจำกัดและไม่เพียงพอ ทนายความขอแรงจึงรวบรวมพยานหลักฐานได้เท่าที่มีและหาได้ง่าย ๆ เท่านั้น (4) ทนายความขอแรงขาดความเอาใจใส่ในการติดตามเอกสาร พยานบุคคล และพยานวัตถุ รวมทั้งขาดแรงจูงใจในการทำคดีเนื่องจากได้รับค่าตอบแทนในอัตราที่ไม่เหมาะสม (5) ขาดทักษะ ขาดความคิดสร้างสรรค์ และขาดความมั่นใจในการตั้งคำถาม เนื่องจากทนายความขอแรงขาดความรู้ในคดี ขาดประสบการณ์ และขาดทักษะในการสืบเสาะแสวงหาคำถามเพื่อถามพยาน (6) การค้นหาฎีกาเพื่อค้นแนวปฎิบัติการวินิจฉัยและตั้งคำถามเพื่อให้ได้คำถามที่ชัดเจนและสมบูรณ์นั้นยังไม่เพียงพอ (7) ขาดการควบคุมทางอารมณ์ในขณะที่กำลังสอบพยานเป็นสาเหตุให้การสอบถามพยานยุติลงกลางคัน ทำให้ได้พยานหลักฐานไม่เพียงพอ เป็นต้น ดังนั้นจึงควรจะต้องมีการฝึกอบรมและ/หรือมีการสัมมนาในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มองค์ความรู้แก่ทนายความขอแรงในด้านกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง เพื่อให้มีจิตสำนึกรับผิดชอบงานในหน้าที่มากยิ่งขึ้นโดยอาศัยแนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาเป็นกรอบในการกำหนดไว้ในระเบียบปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง

อีกทั้งยังพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงนั้นไม่ปรากฏว่ามีการถ่วงดุลตรวจสอบจากภายในโดยสภาทนายความ และไม่มีการถ่วงดุลตรวจสอบจากภายนอกโดยองค์กรอื่น ๆ แต่อย่างใด ส่งผลให้ทนายความขอแรงปฏิบัติหน้าที่โดยไม่มีความรับผิดชอบ ทำหน้าที่ตามอำเภอใจ ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน และขาดความรับผิดชอบต่อจำเลยและสังคมโดยรวม ดังนั้นจึงควรจะต้องอาศัยตัวอย่างการถ่วงดุลตรวจสอบของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมาใช้ เช่น ตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล เป็นต้น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการถ่วงดุลตรวจสอบ โดยการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงนั้นควรจะต้องมีการถ่วงดุลตรวจสอบในแนวดิ่ง (ตรวจสอบภายใน) โดยสภาทนายความหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย และต้องมีการถ่วงดุลตรวจสอบในแนวนอน (ตรวจสอบนอก) โดยองค์กรต่าง ๆ และภาคประชาชนด้วย เพื่อให้ทนายความขอแรงมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้ทนายความขอแรงมีคุณภาพมากขึ้น รวมถึงการถ่วงดุลตรวจสอบยังให้ศาลมีอำนาจในการเพิกถอนการทำหน้าที่ของทนายความขอแรงได้

นอกจากนี้ ยังพบว่าไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดทำการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงแต่อย่างใด จึงทำให้ไม่ทราบถึงทนายความขอแรงทำหน้าที่ดีหรือไม่เพียงใด ดังนั้นจึงควรจะต้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สภาทนายความ หรือสำนักงานศาลยุติธรรม และ/หรือจำเลยในคดีอาญาที่มีทนายความขอแรงซึ่งควรตั้งให้คนช่วยเหลือ ทำการประเมินการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง โดยออกเป็นกฎหมายที่จะระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง ทั้งขั้นตอนก่อนพิจารณาตัดสิน หรือพิจารณาแล้ว และหลังพิจารณาดีไว้ พร้อมทั้งมีสภาพบังคับไว้ด้วย เช่น กรณีการประเมินไม่เป็นเกณฑ์ควรมีมาตรการลบชื่อออกจากบัญชีทนายความขอแรงได้ เป็นต้น เพื่อให้ทนายความขอแรงปรับปรุงแก้ไขบทบาทหน้าที่ของตนเอง

โดยผู้ให้สัมภาษณ์และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรมีการจัดฝึกอบรมและสัมมนาให้แก่ทนายความขอแรงเพื่อกำหนดให้มีการถ่วงดุลตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง

(4) สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและการพัฒนาด้านการจ่ายค่าตอบแทนทนายความขอแรง

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ค่าตอบแทนที่ไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันและการกำหนดค่าตอบแทนให้ทนายความขอแรงยังเป็นดุลพินิจของศาล ซึ่งมีความแตกต่างกันไปยังไม่มีมาตรฐานเดียวกันทำให้ทนายความขอแรงขาดความทุ่มเทในการทำงานให้สำเร็จ นอกจากนี้ยังส่งผลให้ทนายความที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์สูงขาดแรงจูงใจที่จะเข้ามาเป็นทนายความขอแรง เพราะรายได้ไม่สอดคล้องกันและการจ่ายค่าตอบแทนทนายความ ขอแรงนั้นมีการจ่ายตามระเบียบ

และเงื่อนไขที่กำหนดไว้โดยไม่ได้ถูกกำหนดโดยความยากง่ายแห่งคดี แต่เป็นการตั้งเกณฑ์ไว้สำหรับทุกคดี ในรูปแบบการกระจายจึงเกิดความไม่เหมาะสม ดังนั้น จึงควรจะต้องพิจารณาคำตอบแทนที่จิตใจ ผู้ปฏิบัติงานทั้งคำตอบแทนที่เป็นตัวเงินและคำตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น การพิจารณาเสนอขอ เกียรติบัตร โล่ประกาศเกียรติคุณ ขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เป็นต้น ให้แก่ทนายความขอแรง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ผ่านเกณฑ์การประเมินเพื่อเป็นสิ่งตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่ โดยกำหนดเป็นระเบียบ สิทธิในการขอและได้รับเกียรติบัตร โล่ประกาศเกียรติคุณหรือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้ชัดเจน โดยผู้ให้การสัมภาษณ์และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยในเรื่องนี้

ดังนั้น จึงควรจะต้องมีการกำหนดคำตอบแทนที่เป็นตัวเงินและคำตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงิน ควบคู่กันไป อาจมีการจ่ายคำตอบแทนที่หลากหลายรูปแบบ เช่น คำตอบแทนเป็นเบี้ยขี้ผึ้งไทยแบ่งเป็น คำตอบแทนในการดำเนินคดีในศาลและคำตอบแทนในการดำเนินคดีนอกศาลที่มีอัตราแตกต่างกัน ออกไป อาจแบ่งตามกระบวนการดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์-ฎีกา เป็นต้น จึงจะเป็นการจ่ายคำตอบแทน โดยคำนึงถึงความยากง่ายแห่งคดีอย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ ควรมีการปรับอัตราคำตอบแทนทนายความขอแรงที่เป็นตัวเงินทุก ๆ 3-5 ปี หรือ ตามภาวะเศรษฐกิจ กำหนดอัตราการจ่ายคำตอบแทนทนายความขอแรงที่มีผลการปฏิบัติงานดี หรือผ่านเกณฑ์ประเมินการปฏิบัติหน้าที่ในระดับดีเยี่ยม อัตราที่สูงกว่าอัตราคำตอบแทนตามปกติ หรือพิจารณาเป็นเงินรางวัลต่างหาก ซึ่งจะส่งผลให้ทีมแรงจูงใจให้แก่ ทนายความขอแรงให้มีความตั้งใจ ทำงานตามหน้าที่ได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพิ่มแรงจูงใจให้แก่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์เพียงพอสำหรับกว่าความเข้ามาทำงานให้รัฐมากยิ่งขึ้น โดยผู้ให้การสัมภาษณ์ และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรมีการปรับปรุงคำตอบแทนที่เป็นตัวเงินและจัดให้มี คำตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงินให้แก่ทนายความขอแรงอย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

(5) สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและการพัฒนาด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณ ของทนายความขอแรง

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ยังมีปัญหาทนายความขอแรงขาดจริยธรรมและจรรยาบรรณ โดยประพฤติปฏิบัติผิดหรือละเมิดมรรยาททนายความด้วยสาเหตุต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัญหาอันส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและประชาชนผู้เกี่ยวข้องโดยรวม ทนายความที่ขาดจริยธรรม และผิดจรรยาบรรณไม่ประพฤติปฏิบัติตามข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความก่อให้เกิดความเสียหาย ต่อประชาชนและองค์กรอื่น ๆ ในกระบวนการยุติธรรม

การมีจริยธรรมและจรรยาบรรณจะช่วยให้ทนายความขอแรงมีคุณภาพและปฏิบัติหน้าที่ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่ในปัจจุบันสำนักงานศาลยุติธรรมยังไม่มีกำหนดเกณฑ์จริยธรรม

การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงและยังไม่มีการประเมินจริยธรรมจากการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงในแต่ละคดี รวมทั้งยังไม่มีมาตรการที่ชัดเจนในการลบชื่อออกจากบัญชีรายชื่อทนายความขอแรงในกรณีที่มีการประเมินการปฏิบัติหน้าที่แล้วไม่ผ่านเกณฑ์แต่อย่างใด ดังนั้นจึงควรจะต้องมีการพัฒนาด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณด้วยการอบรมด้านกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมรรยาทวิชาชีพทนายความ ข้อปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ รวมทั้งด้านศีลธรรม มนุษยธรรม จิตวิทยา และสังคมศาสตร์ในช่วงก่อนการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง เพื่อควบคุมปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงในการช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่จำเลยในคดีอาญาให้ได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ รวมทั้งดำรงความยุติธรรมในสังคม โดยผู้ให้การสนับสนุนและกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรมีการพัฒนาด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณโดยออกระเบียบ การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงในศาลและกำหนดมาตรการสำหรับทนายความขอแรงที่กระทำผิดจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทนายความอย่างจริงจัง

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นต่อการพัฒนาด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณของทนายความขอแรงเป็นรายข้อตามเกณฑ์ระดับความคิดเห็น กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณของทนายความขอแรงในภาพรวมมีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.97 โดยที่ความคิดเห็นซึ่งเห็นด้วยมีจำนวนมากที่สุด คือ เห็นร้อยละ 56.39 รองลงมาคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง (ร้อยละ 24.41) ไม่แน่ใจ (ร้อยละ 13.81) ไม่เห็นด้วย (ร้อยละ 3.63) และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (ร้อยละ 1.76) ตามลำดับ

(6) สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและการพัฒนาด้านอื่น ๆ

จากการวิจัยสรุปได้ว่า ทนายความขอแรงยังขาดการอบรมด้านอื่น ๆ อย่างเพียงพอ เช่น การประชุม การสัมมนา การเจรจาต่อรอง การสืบสวนสอบสวน จิตวิทยาในการทำงาน มนุษยธรรม เทคโนโลยีสารสนเทศการสืบค้นข้อมูล นิติวิทยาศาสตร์ เป็นต้น และพบว่าช่องทางรับแจ้งร้องเรียนและกลไกในการตรวจสอบเรื่องราวร้องเรียนการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงที่กระทำผิดจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทนายความ การประชาสัมพันธ์ในเรื่องของค่าตอบแทน ค่า नियม สิทธิประโยชน์ที่ทนายความที่รัฐจัดหาจะพึงได้รับ ตลอดจนสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับบริการทางกระบวนการยุติธรรมจากรัฐ และระบบบริหารจัดการทนายความขอแรงให้แก่ประชาชนยังมีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ

โดยสรุปผลที่ค้นพบจากการวิจัยนี้สนับสนุนสมมติฐานที่ว่า การมีทนายความขอแรงที่มีประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือแก่จำเลยมีความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยได้เป็นอย่างมาก แต่ในทางปฏิบัติมีปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการจัดหาทนายความขอแรง

มีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ ไม่มีการถ่วงดุลตรวจสอบและไม่มีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง ค่าตอบแทนทนายความขอแรงไม่เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน และยังมีทนายความขอแรงขาดจริยธรรมในวิชาชีพอีกด้วย ทำให้ทนายความขอแรงขาดคุณภาพ จึงสมควรหาแนวทางแก้ไขเพื่อให้ได้ทนายความขอแรงที่มีคุณภาพและสามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันจะมีผลทำให้จำเลยได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ผลที่ค้นพบจากการวิจัยนี้สอดคล้องกับสมมติฐานดังกล่าวซึ่งผลการวิจัยที่ได้จะเป็นแนวทางในการแก้ไขและพัฒนากฎหมาย กระบวนการจัดหา กลั่นกรอง การถ่วงดุล ตรวจสอบ และการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ ค่าตอบแทนรวมทั้งการจัดทำประมวลจริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพของทนายความขอแรงและด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปตามการพัฒนาระบบทนายความขอแรงระบบการคุ้มครองเหยื่อหรือกลุ่มเปราะบาง ระบบการเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามนโยบายของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2558 ว่าด้วยการปฏิรูปการเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมเพื่อประชาชน⁵

6.2 อภิปรายผล

(1) อภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนากฎหมาย

ผลการวิจัยได้ข้อค้นพบว่า ควรปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1 และมาตรา 173 โดยกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับคุณสมบัติของทนายความขอแรง การคัดเลือกทนายความขอแรง การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงการมีจริยธรรมและจรรยาบรรณ สอดคล้องกับโดยให้ตกเป็นข้อบังคับของประธานศาลฎีกานั้น ผู้วิจัยเห็นว่าผลการวิจัยดังกล่าวนี้สามารถปฏิบัติได้ และทำให้คุณภาพของทนายความขอแรงได้มาตรฐานมากขึ้น เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานทางกฎหมายที่กำหนดไว้ในชั้นสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 บัญญัติให้การจัดหาทนายความให้เป็นไปตามกฎกระทรวงและตามแนวทางของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 121 และมาตรา 122 บัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติ การจดแจ้ง การลบชื่อออกจากบัญชีของที่ปรึกษากฎหมายไว้ โดยหลักเกณฑ์และวิธีการให้กำหนดไว้เป็นข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากมีเงื่อนไขรายละเอียดต่าง ๆ กำหนดไว้ในข้อบังคับประธานศาลฎีกาจะทำให้

⁵ ถวัลย์ รุยาพร, ‘บทบาทสภานายความในการปฏิรูปประเทศด้านความยุติธรรม’ (2562) 2 จดหมายข่าว สภานายความ 1, 1.

กฎหมายมีความสมบูรณ์และชัดเจน⁶ อันจะส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายในเรื่องการมีทนายความขอแรงมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยได้ทนายความขอแรงที่มีคุณภาพมากขึ้น

ดังนั้น ควรมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับการให้อำนาจศาลมีอำนาจออกข้อบังคับของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติ การศึกษาอบรม ประสบการณ์ ด้านคดีอาญาให้ชัดเจน รวมถึงวิธีจัดทำบัญชีของทนายความขอแรงให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ซึ่งการปรับปรุงกฎหมายมีความสำคัญและจะต้องแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอย่างเป็นระบบและทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ⁷ เพื่อให้ศาลใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการตั้งทนายความขอแรงให้จำเลยอย่างมีคุณภาพมากขึ้น และให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกระเบียบปฏิบัติขงทนายความขอแรง ซึ่งจะทำให้ได้ทนายความขอแรงปฏิบัติหน้าที่มีคุณภาพดีและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผลการวิจัยจึงนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติได้

(2) อภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทนายความขอแรงให้มีคุณภาพ

ผลการวิจัยได้ข้อค้นพบว่า ควรจะต้องมีระบบการคัดเลือกทำเป็นขั้นเป็นตอนสอดคล้องกับการวิจัยของเที่ยงธรรม แก้วรักษ์ (2549)⁸ ซึ่งกล่าวว่าการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาของประเทศไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 และมาตรา 173 มีลักษณะเป็นเพียงการปฏิบัติให้ครบถ้วนตามรูปแบบที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ไม่มีการปฏิบัติที่คำนึงถึงหลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยเกี่ยวกับเรื่องสิทธิการมีทนายความที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการบัญญัติกฎหมายรับรองเรื่องประสิทธิภาพของผู้ที่จะเป็นทนายความในการแก้ต่างให้แก่จำเลยในชั้นพิจารณาของศาลในทุกระดับชั้นแต่ประการใด นอกจากนี้ยังไม่มีหลักประกันคุณภาพการปฏิบัติงานของทนายความขอแรงที่ศาลตั้งแล้วแต่กรณี รวมถึงคุณสมบัติและระบบการคัดเลือกของทนายความขอแรงที่ไม่คำนึงถึงประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ

ดังนั้น ควรที่จะให้ได้ทนายความขอแรงที่มีคุณภาพนั้น เมื่อได้รับทนายความขอแรงขึ้นบัญชีแล้วควรจะต้องจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ โดยอาจจัดสัมมนาร่วมกันอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

⁶ ข้อบังคับประธานศาลฎีกาหมายถึงข้อกำหนดหรือเงื่อนไข รายละเอียดต่าง ๆ ที่กฎหมายแม่บทให้อำนาจประธานศาลฎีกาเป็นผู้กำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อให้กฎหมายมีความชัดเจนสมบูรณ์มากขึ้น โดยมีลักษณะเช่นเดียวกับกฎกระทรวงหรือประกาศกระทรวง ทั้งนี้เนื่องจากศาลยุติธรรมแยกมาจากกระทรวงยุติธรรม มีสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานอิสระทำหน้าที่ในทางธุรการของศาลดังนั้นจึงไม่อาจทำเป็นกฎกระทรวงได้.

⁷ ธรรมนูญ สมนันตกุล, 'การปรับปรุงกฎหมาย' (2546) 2 วารสารกฎหมายปกครอง 82, 85.

⁸ เที่ยงธรรม แก้วรักษ์, 'การพัฒนากระบวนการจัดหาทนายความที่มีประสิทธิภาพให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา' (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2549) บทคัดย่อ.

และควรมีการพัฒนาหลักสูตรการอบรมโดยทบทวน ปรับปรุงและพัฒนาแผนและหลักสูตรการฝึกอบรม เพื่อจะเข้าสู่ระบบทนายความที่รัฐจัดอย่างมีมาตรฐานและมีความรู้ความสามารถที่สอดคล้องกับการปฏิบัติหน้าที่ในปัจจุบัน โดยจัดอบรมในเรื่องต่าง ๆ เช่น บทบาททนายความขอแรงกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ทนายความขอแรงกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในคดีอาญา กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง แนวทางการปฏิบัติงาน ความรู้ทางจิตวิทยาเกี่ยวกับการให้คำแนะนำ คำปรึกษา และความช่วยเหลือทางกฎหมาย จริยธรรมและมรรยาทของทนายความขอแรงซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของคณะอนุกรรมการพัฒนา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อประชาชน⁹ นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อค้นพบในผลการวิจัยที่ได้ดังกล่าวสามารถปฏิบัติได้ และจะเกิดผลให้ได้ทนายความขอแรงที่มีคุณภาพและมีการพัฒนาทนายความขอแรงให้มีความรู้และทันสมัยเท่าทันเหตุการณ์ปัจจุบันได้ และผู้วิจัยเห็นว่าสำนักงานศาลยุติธรรมและสภาพทนายความควรต้องร่วมประสานงานกันอย่างต่อเนื่องจึงจะทำให้ผลการวิจัยที่ได้มีประสิทธิภาพ

สำหรับข้อค้นพบของการวิจัยที่พบว่า ควรแบ่งกลุ่มทนายความขอแรงตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและตั้งทนายความขอแรงตามความเชี่ยวชาญแต่ละคดีนั้น เช่น คดีในกลุ่มอาชญากรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจ กลุ่มคดียาเสพติด กลุ่มคดีทุจริตในการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ กลุ่มคดีฟอกเงิน เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นว่าผลการวิจัยดังกล่าวสามารถปฏิบัติได้ โดยสำนักงานศาลยุติธรรมร่วมกับสภาพทนายความจะต้องพัฒนาหลักสูตรการอบรมกฎหมายในความเชี่ยวชาญแต่ละสาขาให้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้มีจำนวนทนายความขอแรงที่มีคุณภาพเพียงพอที่จะนำมาใช้ในการแบ่งกลุ่มในการทำงานได้

เมื่อได้ทนายความขอแรงมาทำงานตามความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในแต่ละกลุ่มประเภทของคดีแล้ว ทนายความขอแรงก็จะมีเป้าหมายในการดำเนินคดีชัดเจนขึ้นและมีผลในการจงใจให้แก่การทำงานมากขึ้นได้ตามทฤษฎีการตั้งเป้าหมาย (Goal-setting Theory) ซึ่งจะส่งผลให้ทนายความขอแรงมีคุณภาพในการทำคดีมากยิ่งขึ้น ซึ่งคุณภาพของทนายความขอแรงเป็นสิ่งที่ควรคำนึงการพัฒนาอย่างองเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยในคดีอาญาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นตามข้อเสนอของคณะอนุกรรมการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อประชาชนว่าด้วยการพัฒนาการเข้าสู่ระบบและค่านิยมของทนายความขอแรง¹⁰ โดยที่ควรจะต้องเริ่มตั้งแต่การเข้าสู่ระบบของทนายความขอแรงเพื่อแก้ไขปัญหาด้านคุณสมบัติของทนายความขอแรง

⁹ สำนักกรรมการ 2 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ คณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม คณะอนุกรรมการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อประชาชน, การพัฒนาทนายความอาสาทนายความขอแรงและที่ปรึกษากฎหมายของเด็กหรือเยาวชน 2559 17-18.

¹⁰ เพิ่งอ้าง 21.

ในคดีอาญาที่มีการเรียกชื่อนายความขอแรงตามลำดับบัญชีรายชื่อที่ขึ้นทะเบียนไว้ที่ศาลโดยไม่ได้มีการคำนึงถึงประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของนายความ ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายหรือผลเสียกับตัวจำเลยมากกว่าที่จะก่อให้เกิดประโยชน์กับตัวของจำเลยเองเมื่อเทียบกับฝ่ายโจทก์ที่มีนายความที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญสูงเฉพาะแต่ละประเภทคดี เพราะว่าโจทก์มีสิทธิเลือกด้วยการว่าจ้างนายความนั้นให้มาช่วยเหลือในคดีของตนเอง¹¹

การแต่งตั้งนายความขอแรงโดยการหมุนเวียนตามลำดับบัญชีรายชื่อที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นไม่ได้ใช้ดุลพินิจในการคัดเลือกว่านายความมีประสบการณ์เกี่ยวกับคดีอาญาประเภทใดมีความเหมาะสมกับคดีอาญาดังกล่าวหรือไม่ จำเลยไม่มีสิทธิเลือกทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้นายความขอแรงไม่มีสิทธิเลือกประเภทของคดีตามความเชี่ยวชาญของทนายความเช่นกันซึ่งทนายความบางคนที่ได้ขึ้นทะเบียนต่อศาลแล้วนั้นอาจจะเป็นนายความสำหรับการศึกษาค้นคว้าที่ยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการว่าความ ยังไม่เชี่ยวชาญในการสืบพยานหรือยังประเด็นสุคติและความเข้าใจกระบวนการพิจารณาคดีไม่เพียงพอ จึงเป็นการไม่คำนึงถึงความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญในแต่ละประเภทคดีของนายความขอแรงซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยในคดีอาญาให้เกิดประสิทธิภาพสูง¹² จึงทำให้ได้ทนายความขอแรงที่ขาดความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญที่เหมาะสมในการช่วยเหลือประชาชนผู้มียุติธรรมคดีซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของสันติพงษ์ กุมารสิงห์ (2563)¹³ ที่กล่าวว่ายังมีปัญหาการขาดแคลนทนายความขอแรงทั้งในด้านจำนวนและทนายความมีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะในแต่ละประเภทคดีเนื่องจากเป็นความสมัครใจของทนายความใหม่ส่วนใหญ่ที่จะใช้การเป็นทนายความขอแรงในศาลเป็นสถานที่ฝึกฝนประสบการณ์ทางคดี ดังนั้นจึงควรกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่มีความประสงค์ขอขึ้นทะเบียนเป็นทนายความขอแรงให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้นและควรมีการกำหนดว่าใบผ่านการอบรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความอย่างเพียงพอสำหรับการขึ้นทะเบียนให้เป็นทนายความขอแรงตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของสภาทนายความกำหนดไว้โดยเพิ่มเงื่อนไขดังกล่าวไว้ในระเบียบว่าด้วย

¹¹ ไตรขวัญ ศรีไชย, 'ปัญหาในการจัดตั้งทนายความขอแรงในคดีอาญา' (สารนิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2561) 2.

¹² ศุภณัฐ สิทธิภุคย์, 'ปัญหาการจัดตั้งทนายความขอแรงในคดีอาญา' (สารนิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2561) 4.

¹³ สันติพงษ์ กุมารสิงห์, 'กฎหมายต้นแบบว่าด้วยทนายความสาธารณะเพื่อการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา' (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม 2563) 2.

การจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความ ที่รัฐจัดหาให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา ซึ่งผลวิจัยสามารถปฏิบัติได้และก่อให้เกิดประโยชน์ทำให้ได้ทนายความขอแรงที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

(3) อภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง

ผลการวิจัยได้ข้อค้นพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงจำเป็นต้องมีการเตรียมคดีเพื่อให้ได้แนวทางในการต่อสู้คดีชัดเจนมีพยานหลักฐานสนับสนุนเพียงพอ การกำหนดข้อคำถามให้ตรงประเด็นแห่งคดีผู้วิจัยเห็นว่าการเตรียมคดีเป็นบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญของทนายความขอแรงทุกคนที่จะต้องยึดถือหลักการที่ว่าทนายความและลูกความเป็นอิสระพึ่งพาซึ่งกันและกัน ในลักษณะของสัญญาจ้างทำของประเภทหนึ่ง¹⁴ ดังนั้นผลสำเร็จของงานคือการให้การช่วยเหลือทนายความได้ปฏิบัติหน้าที่ มีผลว่าคดีต้องชนะ ทนายความจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ของทนายความอย่างซื่อสัตย์สุจริตตรงไปตรงมาต่อลูกความ โดยใช้ความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่และด้วยความระมัดระวังภายใต้กรอบของกฎหมายและความถูกต้อง และทนายความจะต้องดำเนินคดีจนเสร็จสิ้นจนกว่าคดีจะถึงที่สุด¹⁵ แต่ผู้วิจัยเห็นว่าทนายความขอแรงแต่ละคนอาจทำหน้าที่เตรียมคดีได้มาตรฐานไม่เท่ากัน โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ เช่น มีจิตสำนึกจะไม่เหมือนกัน มีแรงจูงใจไม่เท่ากัน เป็นต้น ซึ่งควรจะต้องมีการรอบการปฏิบัติหน้าที่โดยนำจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทนายความมาขัดเกลาและปลูกฝังจิตสำนึก รวมทั้งมีระเบียบกฎเกณฑ์ควบคุมเป็นแนวทางปฏิบัติไว้ตามแนวคิดของทฤษฎีต้นไม้วินัยธรรม และทฤษฎี X และทฤษฎี Y จะทำให้ทนายความขอแรงปฏิบัติหน้าที่ได้มีคุณภาพมากขึ้น

สำหรับผลของการวิจัยที่ข้อค้นพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงจะต้องมีการถ่วงดุลตรวจสอบนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าหากทนายความขอแรงมีการถ่วงดุลตรวจสอบจะทำให้ทนายความระมัดระวังและเริ่มศักยภาพในการทำหน้าที่มากขึ้นตามแนวคิดที่ว่า การปฏิบัติหน้าที่ควรจะต้องมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ตามหลักธรรมาภิบาลและหลักนิติธรรม เช่น หลักความโปร่งใสที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบการทำงานของทนายความขอแรงได้¹⁶ เป็นต้น โดยที่แต่ละฝ่ายสามารถถ่วงดุลตรวจสอบซึ่งกันและกันได้เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อกันในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน¹⁷ ซึ่งในขั้นตอนการดำเนินงานทุกขั้นตอนต้องมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจของ

¹⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 250/2478 <<https://deka.in.th/view-71641.html>> สืบค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2565.

¹⁵ กรองทิพย์ ค่ายะรัตน์, ‘สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือในทางคดีอาญาจากทนายความ ศึกษากรณี : ปัญหาระบบทนายความขอแรงและการใช้ระบบ Public Defender’ (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยลัยสยาม 2558) 1.

¹⁶ เสริม บุชบาบาน, ‘การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสภาพทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์’ (2564) 1 วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต 1, 1-15.

¹⁷ คณิต ณ นคร, ‘นิติรัฐและพลเมือง : ทางออกประเทศไทย (The Rule of Law and Citizen: Solution for Thailand)’ (2553) วารสารยุติธรรม 8, 12.

เจ้าหน้าที่รัฐได้เพื่อให้ใช้อำนาจอยู่บนพื้นฐานของความจริงหรือความเป็นภววิสัย (Objectivity) โดยที่หลักการถ่วงดุลตรวจสอบที่ดีต้องเป็นการตรวจสอบจากภายนอกจึงจะผลักดันให้เกิดการถ่วงดุลตรวจสอบระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ¹⁸ ดังนั้น จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้มีการถ่วงดุลตรวจสอบในกรณีที่ศาลเห็นว่านายความขอแรงที่ตั้งให้แก่จำเลยในคดีอาญาปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสมแล้วให้ศาลมีอำนาจลบชื่อทนายความขอแรงออกจากบัญชีรายชื่อทนายความขอแรงที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับศาลนั้น ๆ โดยที่การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายนั้นอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างเต็มที่และมีการใช้อำนาจในการถ่วงดุล ตรวจสอบ การพิจารณา คดี ในขั้นตอนต่าง ๆ โดยยึดหลักนิติธรรมในการใช้อำนาจหน้าที่แล้วจะเป็นหลักประกันการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประชาชนที่มีประสิทธิภาพและนำมาซึ่งความบริสุทธิ์ยุติธรรมของประชาชนในอันที่จะสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างยั่งยืนตลอดไป¹⁹

ทั้งนี้ การถ่วงดุลตรวจสอบนั้นต้องมีกฎหมายกำหนดให้ชัดเจนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลมี การถ่วงดุลตรวจสอบซึ่งกันและกันไว้ชัดเจนซึ่งได้กำหนดให้มีการถ่วงดุลตรวจสอบตามสายบังคับบัญชาไว้ชัดเจนอีกด้วย เมื่อพิจารณาในส่วน of ทนายความซึ่งมีสภาพทนายความซึ่งมีอำนาจในการสั่งจับกุมและควบคุมเกี่ยวกับจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพทนายความแต่ในส่วนการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความไม่ได้กำหนดการถ่วงดุลตรวจสอบไว้ชัดเจนเหมือนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น ถ้าจะให้ผลการวิจัยมีผลปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพควรต้องแก้ไขเพิ่มเติมปรับปรุงกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับให้มีการถ่วงดุลตรวจสอบโดยความขอแรงไว้ให้ชัดเจน ดังเช่นกรณีตัวอย่างในมาตรา 125 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 บัญญัติว่า “ถ้าอัยการเห็นว่าศาลว่าที่ปรึกษากฎหมายซึ่งจำเลยหรือศาลแต่งตั้งนั้น ไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้ช่วยเหลือจำเลยในคดีใดก็ให้ศาลสั่งเพิกถอนเสีย” ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวถือได้ว่าเป็นมาตรการถ่วงดุลตรวจสอบอย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้ศาลเข้าไปตรวจสอบการทำหน้าที่ของที่ปรึกษากฎหมายได้ ซึ่งหากมีมาตรการทางกฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจเข้าไปถ่วงดุลตรวจสอบได้ดังเช่นกรณีดังกล่าวแล้วก็จะส่งผลให้นายความขอแรงมีคุณภาพในการปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผลการวิจัยที่ได้ข้อค้นพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงจะต้องมี **การประเมินผลด้วย** ผู้วิจัยเห็นว่าผลการวิจัยสอดคล้องกับหลักการบริหารงานบุคคลซึ่งจะต้องมี

¹⁸ ณิชากัทร โฉมทอง, ‘ปัญหาการตรวจสอบถ่วงดุลคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ’ (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2561) บทคัดย่อ.

¹⁹ พุฒิพร เจียรประวัติ, ‘คำสั่งไม่ฟ้องถ่วงดุลได้ด้วยใคร’ (2560) 39 วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 1, บทคัดย่อ.

การประเมินผลด้วย สำหรับการประเมินผลทนายความขอแรงนั้นสามารถทำได้โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ สำนักงานศาลยุติธรรมและสหทนายความจะต้องมีมาตรการในการจัดการประเมินผล การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงเพื่อนำผลการประเมินที่ได้มาประกอบพิจารณาเกี่ยวกับการพัฒนาทนายความขอแรงในแต่ละบุคคลและในภาพรวมทั้งหมด

(4) อภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาค่าตอบแทนทนายความขอแรง

ผลการวิจัยได้ข้อค้นพบว่า ควรเพิ่มค่าตอบแทนทนายความขอแรงที่เป็นตัวเงิน นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินควรปรับปรุงให้มีขั้นต่ำและขั้นสูงมากขึ้นเพื่อให้เกิดแรงจูงใจ ส่วนการจ่ายค่าตอบแทนควรจ่ายตามสัดส่วนของลักษณะงาน เช่น ค่าตอบแทนการรับฟ้องสูง ควรกำหนดให้ในอัตราสูง เป็นต้น และผลงานที่ทำไปโดยค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินนั้นควรกำหนดอัตรา ค่าตอบแทนทนายความขอแรงที่มีอยู่ในหน่วยงานต่าง ๆ ให้เท่าเทียมกัน เช่น อัตราค่าตอบแทน ของศาล สหทนายความของกองทุนยุติธรรม และสำนักงานคุ้มครองสิทธิของสำนักงานอัยการสูงสุด ควรจะมีอัตราค่าตอบแทนที่ไม่แตกต่างกัน เพื่อจูงใจให้ทนายความขอแรงตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความ พอใจตามทฤษฎีความเสมอภาค (Equity Theory)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยที่ค้นพบว่า ควรให้ค่าตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงินด้วยนั้นซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดหลักการบริหารของ Fayol (1919)²⁰ ที่กล่าวว่าค่าตอบแทนหรือค่าจ้างมีบทบาทสำคัญ ในการจูงใจพนักงานขององค์กร ค่าตอบแทนสามารถเป็นตัวเงินหรือไม่เป็นตัวเงินก็ได้ อย่างไรก็ตาม ควรเป็นไปตามความพยายามในการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคลซึ่งต้องนำผลงาน ความยุติธรรม และความ สมเหตุสมผล มาพิจารณาในการให้ค่าตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงินด้วย

ทั้งนี้ ค่าตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงินนั้นถือว่าเป็นสิ่งจูงใจพิเศษเพิ่มเติมที่สามารถจูงใจ ให้ทนายความตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้ทนายความ ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาเป็นทนายความขอแรงได้ เนื่องจากเป็นค่านิยมซึ่งทนายความขอแรง มีความต้องการตามทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's Motivation Theory)²¹ ได้ตั้งทฤษฎี แรงจูงใจโดยอธิบายถึงความต้องการของมนุษย์ที่มีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูง (Human hierarchical needs) และเป็นทฤษฎีที่ยอมรับกันแพร่หลาย สมมติฐานดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมของมนุษย์ดังนี้

²⁰ Fayol H, 'General and Industrial Management' (1949) < <https://byjus.com/commerce/henri-fayol-14-principles-of-management/>> สืบค้นเมื่อ 31 มีนาคม 2565.

²¹ Abraham H Maslow, 'Motivation and Personality' (1954) 80-106.

(1) มนุษย์มีความต้องการซึ่งความต้องการมีอยู่เสมอและไม่มีที่สิ้นสุด แต่สิ่งที่มนุษย์ต้องการนั้นขึ้นอยู่กับว่าตนเองมีสิ่งนั้นอยู่แล้วหรือยัง เมื่อความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้วจะทำให้ความต้องการอื่นเข้ามาแทนที่ กระบวนการนี้ไม่มีที่สิ้นสุดและจะเริ่มตั้งแต่เกิดจนถึงระยะก่อนตาย

(2) ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่ใช่สิ่งจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นแรงจูงใจของพฤติกรรม

(3) ความต้องการของมนุษย์มีลำดับชั้นความสำคัญ เมื่อความต้องการระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงจะมีการเรียกร้องให้มีการตอบสนองทันที และ

(4) ลำดับชั้นของความต้องการแบ่งเป็น 5 ชั้นจากต่ำไปสูง ดังนี้

(1) ความต้องการของร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการพื้นฐานเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น ความต้องการปัจจัยสี่ ความต้องการทางเพศ เป็นต้น

(2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) เป็นความต้องการทางจิตใจที่เหนือกว่าความต้องการอยู่รอด ซึ่งมนุษย์ต้องการเพื่อความมั่นคงในระดับที่สูงขึ้น เช่น ต้องการความมั่นคงในการทำงาน ต้องการได้รับการปกป้องคุ้มครอง ความต้องการความปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ เป็นต้น

(3) ความต้องการด้านสังคม (Social needs) หรือความต้องการความรักและการยอมรับ (Love and belongingness needs) เช่น ความต้องการในการให้และได้รับการได้รับความรัก ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการให้ได้รับการยอมรับจากสังคม เป็นต้น

(4) ความต้องการยกย่อง (Esteem needs) เป็นความต้องการยกย่องส่วนตัว (Self-esteem) ความนับถือ (Recognition) และสถานะ (Status) จากสังคม ตลอดจนเป็นความพยายามที่จะให้มีความสัมพันธ์ระดับสูงกับบุคคลอื่น เช่น ความต้องการให้ได้รับการเคารพนับถือ ความสำเร็จ ความรู้ความสามารถ ศักดิ์ศรี สถานะที่ดีในสังคม การมีชื่อเสียงในสังคม เป็นต้น และ

(5) ความต้องการประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต (Self-actualization needs) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของแต่ละบุคคลซึ่งถ้าบุคคลใดบรรลุความต้องการในขั้นนี้ได้ จะได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลพิเศษ เช่น ความต้องการที่เกิดจากความสามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ นักร้องนักร้องที่มีชื่อเสียง นักกีฬาที่ชนะเลิศการแข่งขัน เป็นต้น

โดยในบริบทนี้ คำตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงินนั้นอาจเป็น การมอบใบประกาศเกียรติคุณ การเสนอรายชื่อหน่วยงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของคณะอนุกรรมการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวย

ความยุติธรรมเพื่อประชาชน²² ดังนั้นผลการวิจัยที่ได้สามารถนำมาพัฒนาคุณภาพของทนายความขอแรง
ได้ระดับหนึ่ง แต่ทั้งนี้สำเร็จได้นั้นรัฐจะต้องมีนโยบายสนับสนุนในเรื่องนี้ด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงสมควรที่จะต้องมีการแก้ไขปัญหาค่าตอบแทนทนายความ
ขอแรงให้มีความเหมาะสมกับสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น โดยให้ศาลยุติธรรมซึ่งเป็นหน่วยงานที่
รับผิดชอบหลักพิจารณาในการปรับปรุงค่าตอบแทนทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้แก่จำเลย หากได้
แก้ไขปัญหาดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นย่อมส่งผลให้มีทนายความที่มีความรู้ความสามารถ อดทน
และความเชี่ยวชาญสูงเฉพาะแต่ละคดีเข้ามาสู่ระบบทนายความขอแรงมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้
การดำเนินคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีความเป็นธรรมและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น²³
ส่วนค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินถือว่าเป็นสวัสดิการอย่างหนึ่งสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ
ขอแรง²⁴ โดยส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง ดังนั้นจึงควร
จะต้องปรับปรุงค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินและจัดให้มีค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินควบคู่กันไปสำหรับ
ทนายความขอแรงอย่างเหมาะสมโดยมีการดำเนินการเป็นประจำและอย่างต่อเนื่อง

(5) อภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาตัวจริยธรรมและจรรยาบรรณของ ทนายความขอแรง

ผลการวิจัยได้ข้อค้นพบว่า สภาพปัญหาทนายความขอแรงมีการเรียกรับเงินจาก
ลูกความเพิ่มเติม เนื่องจากได้ค่าตอบแทนเพียงพอ ทำให้จำเลยต้องชำระค่าทนายความเพิ่มเติม ซึ่งมี
ผลต่อการจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรง หากจำเลยไม่มีเงินชำระเพิ่มเติมให้ก็จะทำให้
ทนายขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร ปัจจุบันการกำหนดเกณฑ์
จริยธรรมของกฏการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงมีความชัดเจนไม่เพียงพอ ดังนั้น จึงควรมี
กฎระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจนในกรณีทนายความขอแรงกระทำหน้าที่ไม่สอดคล้องกับจริยธรรม
และจรรยาบรรณวิชาชีพ โดยควรกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนและแจ้งลบชื่อออกจาก
บัญชีทนายความขอแรงและควรเพิ่มการบังคับตามระดับความรุนแรงหรือจำนวนครั้งของการกระทำผิด
เช่น พักการปฏิบัติหน้าที่ชั่วคราว พักการปฏิบัติหน้าที่เป็นระยะเวลาต่าง ๆ ลบชื่อออกจากบัญชีรายชื่อ

²² สำนักกรรมการ 2 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อน
การพัฒนาประเทศ คณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม คณะอนุกรรมการ
พัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อประชาชน (เชิงอรธ 9) 15-17.

²³ ชวิศา แสงมณี, 'ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดหาทนายความขอแรงให้จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ' (สารนิพนธ์
ปริญญาโทบริหารคดี มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2561) 4.

²⁴ ณรงค์ศักดิ์ สุขวิบูลย์, 'รูปแบบการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทนายความขอแรงของสภาทนายความไทย' (2560) 1
มกราคม-เมษายน วารสารกระบวนการยุติธรรม 67, 67-84.

ทนายความขอแรง เป็นต้น หากปรากฏว่ามีการกระทำความผิดด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพซ้ำหลาย ๆ ครั้งแล้วควรจะต้องมีมาตรการบังคับสูงสุดหรืออาจจะให้ทนายความขอแรงผู้นั้นเข้ารับการอบรมด้านจริยธรรม จิตสาธารณะ หรือบำเพ็ญประโยชน์ก็ได้

การที่ทนายความขอแรงกระทำความผิดจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทนายความจะทำให้ทนายความขอแรงขาดคุณภาพในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่วางไว้ เนื่องจากจริยธรรมและจรรยาบรรณเป็นสิ่งที่สำคัญต่อวิชาชีพทนายความที่นำมาใช้เป็นกรอบในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความให้มีประสิทธิภาพและเกิดความยุติธรรม เพียงพอในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเต็มที่ เพราะผลกระทบจากการกระทำความผิดด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพใด ๆ จะได้รับการติเตียนจากสังคม²⁵ ดังนั้น ทนายความ ขอแรงจึงต้องตระหนักถึงจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพในความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัด²⁶

ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการให้ความรู้และฝึกอบรมด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทนายความให้แก่ทนายความขอแรงใหม่ก่อนการตั้งให้เป็นทนายความขอแรงช่วยเหลือจำเลยในคดีอาญาและควรจัดอบรมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และการที่จะให้ทนายความขอแรงมีความตระหนักด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทนายความนั้นควรมีการปลูกจิตสำนึก (conscious mind) โดยการขัดเกลาจิตใจซึ่งจะต้องปลูกฝังโดยใช้เวลานานและต้องใช้กระบวนการหลาย ๆ วิธีมาผสมผสานกันเนื่องจากจิตสำนึกของนักปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด²⁷ การขัดเกลาและปลูกฝังจิตสำนึกทางด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทนายความนั้นอาจใช้วิธีการกำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชาจริยธรรมและจรรยาบรรณของวิชาชีพกฎหมายในหลักสูตรปริญญาตรีทางกฎหมายเพื่อหล่อหลอมให้นักกฎหมายที่มีความซื่อสัตย์สุจริตสูง มีจิตบริการสาธารณะ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนยิ่งไปกว่าประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน และมีความพร้อมในการประกอบวิชาชีพทนายความอย่างมีประสิทธิภาพสำเร็จการศึกษาโดยการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมีจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทนายความเพื่อให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมโดยเป็นที่พึงของประชาชนต่อ ๆ ไปด้วย²⁸

นอกจากนี้ในปัจจุบันยัง**ไม่มีการประเมินจริยธรรม**จากการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงในแต่ละคดีทั้งในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี ระหว่างการพิจารณาคดีและหลังพิจารณาคดี

²⁵ พลากร อนุพันธ์, 'ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับศีลธรรมจริยธรรม ศาสนา และจารีตประเพณี' (2559) 3 พฤศจิกายน-ธันวาคม วารสารธรรมทรรศน์ 277, บทคัดย่อ.

²⁶ นิธิ ภูริคุปต์ และบุญธัช เกตุเทศ, 'ความไม่เป็นธรรมในคดีและแนวทางแก้ไข' (2558) <<https://www.dsi.go.th/en/Detail/ความไม่เป็นธรรมในคดีและแนวทางแก้ไข-T0000987>> สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2565.

²⁷ สันติสุข ทิพย์สุข, 'จิตสำนึกใหม่ของคนทำงานในกระบวนการยุติธรรม' (2555) 1 บทบัณฑิตย์ 87, 87.

²⁸ จิตติ ดิงศิริกัญ, *หลักวิชาชีพนักกฎหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 13, สิงหาคม 2563) 31.

ทำให้ไม่ทราบวาทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้ช่วยเหลือจำเลยในคดีอาญานั้นมีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมากนักน้อยเพียงใด ประชาชนผู้มีพรรคดีได้รับการคุ้มครองสิทธิที่ต้องได้รับ มากน้อยเพียงใดด้วย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับทนายความขอแรงโดยตรงคือ ศาลยุติธรรม และสภานายความควรจะต้องมีการประเมินด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทนายความ อย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้โดยการเปิดโอกาสให้องค์กร หน่วยงานภายนอกและภาคประชาชน มีส่วนร่วมในการประเมิน รับรู้ และร่วมแก้ไขปัญหาในกรณีทนายความขอแรงถูกกล่าวหาจากเหตุ กระทำผิดด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทนายความด้วย

นอกจากนี้ การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับข้อบังคับมรรยาทสภานายความยังมึ การบังคับใช้ไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร เช่น มีการร้องเรียนเกี่ยวกับมรรยาททนายความแล้ว สภานายความดำเนินคดีล่าช้า และไม่เอาจริงอาจทำให้ทนายความไม่เกรงกลัวต่อบังคับเกี่ยวกับ เรื่องมรรยาททนายความ ดังนั้น จึงต้องบังคับใช้กฎหมายในเรื่องนี้ให้จริงจังและเคร่งครัดมีการลงโทษ ให้เกิดความเหมาะสมก็จะทำให้ทนายความขอแรงมีจริยธรรมและจรรยาบรรณมากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นว่าควรมีการพัฒนาด้านกฎหมาย คุณภาพ การปฏิบัติหน้าที่ ค่าตอบแทน จริยธรรม-จรรยาบรรณ และอื่น ๆ แล้วนั้น หน่วยงานที่มีพัฒนาช่องทางรับเรื่องร้องเรียน และกลไกในการตรวจสอบเรื่องร้องเรียนในการพัฒนาทนายความขอแรงกระทำผิดจริยธรรมและ จรรยาบรรณวิชาชีพทนายความ โดยสำนักงานศาลยุติธรรมจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชน ได้ทราบถึงสิทธิของตนที่จะได้รับบริการทางกระบวนการยุติธรรมจากรัฐในรูปแบบของเทคโนโลยี สารสนเทศที่ทันสมัยอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นตามที่คณะอนุกรรมการพัฒนา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อประชาชนได้เสนอไว้²⁹

สภานายความมีหน้าที่หลักในการพัฒนาการประชาสัมพันธ์อย่างเต็มรูปแบบ ในเรื่องของการพัฒนา (ในข้อ 4) ให้เป็นหน้าที่ สำนักงานศาลยุติธรรม) ค่านิยม และสิทธิประโยชน์ ที่ทนายความ ที่รัฐจัดให้แก่ประชาชนผู้มีพรรคดีจะพึงได้รับในการพัฒนาดังกล่าวเกิดผลอันที่จะ สร้างคุณลักษณะ ความน่าเชื่อถือ และทัศนคติที่ดีของสาธารณชนต่อการดำรงความยุติธรรมให้แก่ ประชาชนต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่าการปลูกฝังจิตสำนึกโดยการขัดเกลาจิตใจนั้นจะต้องใช้เวลานาน ดังนั้นเพื่อให้ทนายความขอแรงมีมาตรฐานเดียวกันจึงควรมีระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ ขอแรงไว้เป็นกรอบมาตรฐานกลางในการทำหน้าที่ของทนายความขอแรงให้เป็นแนวเดียวกัน อันจะทำให้ ทนายความขอแรงยึดเป็นแนวปฏิบัติเบื้องต้น ซึ่งจะส่งผลการวิจัยสามารถปฏิบัติได้เป็นรูปธรรมขึ้น

²⁹ สำนักกรรมการ 2 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อน การพัฒนาประเทศ คณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม คณะอนุกรรมการ พัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อประชาชน (เชิงอรอร 9) 21.

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.3.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาด้านกฎหมาย

ควรเพิ่มเติม ปรับปรุง แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 และ มาตรา 165/1 เพื่อกำหนดคุณสมบัติ การอบรม ระเบียบปฏิบัติหน้าที่ การจัดแจงและถอดชื่อออกจากบัญชีของทนายความขอแรง โดยทำเป็นข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และแก้ไขระเบียบกำหนดให้ศาลมีระเบียบการรับสมัครทนายความ วิธีการจัดทำบัญชีทนายความ และการคัดเลือกทนายความ ให้แก่จำเลยโดยระบุคุณสมบัติด้านวุฒิการศึกษาและประสบการณ์ด้านคดีอาญาให้ชัดเจน

6.3.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาด้านคุณภาพของทนายความขอแรง

(1) ควรกำหนดคุณสมบัติ เช่น ระยะเวลาประกอบอาชีพทนายความมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 2 ปี มีความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์คดี ได้ผ่านการสอบคัดเลือกสำหรับ ทนายความที่มีความประสงค์จะขึ้นทะเบียนทนายความขอแรง และจัดให้มีการสอบวัดความสามารถ ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นทนายความขอแรงของศาลอย่างน้อยทุก ๆ ปี เมื่อครบกำหนด 5 ปีแล้ว หาก ทนายความนั้นยังประสงค์จะเป็นทนายความขอแรงอีกจะต้องสอบวัดความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นทนายความขอแรงของศาลใหม่ในทำนองต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ

(2) ควรแยกกลุ่มและหมวดหมู่ประเภทของทนายความตามอายุการทำงานหรือ ประสบการณ์พิเศษแล้วสอบคัดเลือกตามความสมัครใจของทนายความ

(3) ควรจัดอบรม หรือเผยแพร่เอกสารความรู้ทางกฎหมายแก่ทนายความที่ขึ้น บัญชีทนายความขอแรงไว้ ตรวจเลือกจากผลงานที่ผ่านมาหากไม่เหมาะสมก็ลบชื่อออกจากบัญชีรายชื่อ ทนายความขอแรง

(4) ควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของทนายความขอแรงเพื่อเผยแพร่แก่ทนายความ ที่ขึ้นบัญชีรายชื่อทนายความขอแรงสำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

6.3.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาด้านการปฏิบัติหน้าที่ทนายความขอแรง

(1) ควรจัดอบรมเกี่ยวกับหน้าที่และการปฏิบัติงานให้แก่ทนายความขอแรงที่ศาล ตั้งให้จำเลยในคดีอาญาให้ทั่วถึง และกำหนดข้อปฏิบัติเบื้องต้นและแจ้งให้ทนายความขอแรงที่ศาล ตั้งให้แก่จำเลยในคดีอาญาทราบและถือปฏิบัติ หากเพิกเฉยละทิ้งหรือไม่ปฏิบัติต้องมีการลงโทษ ด้วยการลบชื่อออกจากบัญชีรายชื่อทนายความขอแรง

(2) ควรกำหนดงานให้เหมาะสมกับความเชี่ยวชาญของทนายความขอแรง มีการกำหนดรายละเอียดความชำนาญพิเศษด้านคดี สอบถามความสมัครใจของทนายความก่อนออก

หนังสือตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ทนายความขอแรง จัดให้มีการสอบคัดเลือกทนายความขอแรงโดยสำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งทนายความที่ผ่านการสอบสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นทนายความขอแรงของศาลได้อย่างน้อย 5 ปี เมื่อครบกำหนด 5 ปีแล้ว หากทนายความขอแรงนั้นยังประสงค์จะเป็นทนายความขอแรงอีกก็ต้องสอบใหม่ ในทำนองต่ออายุไปเรื่อย ๆ และกำหนดแบบฟอร์มในการลงทะเบียนจำกัดประเภทคดีที่มีความเชี่ยวชาญไว้ 3-5 ประเภท เพื่อให้ทนายความขอแรงมีความเชี่ยวชาญในคดีเชิงลึก การขึ้นทะเบียนทนายความขอแรงต้องเปลี่ยนรูปแบบ และการแต่งตั้งทนายความขอแรงตลอดจนค่าตอบแทนต้องเปลี่ยนระเบียบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันด้วย

(3) ควรจัดอบรมและให้คำแนะนำให้ทนายความขอแรงทราบถึงความสำคัญที่ได้รับตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ทนายความขอแรงช่วยเหลือจำเลยในคดีอาญาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อเตรียมสนับสนุนในการที่ศาลจะตั้งทนายความขอแรงตามที่ศาลกำหนดและปฏิบัติไว้ โดยอาศัยงบประมาณของสภาทนายความ

(4) ศาลควรจำกัดการขึ้นทะเบียนทนายความขอแรงที่ศาลหลายแห่งเพื่อลดปัญหาการไม่มีเวลาในการเตรียมคดีเมื่อศาลเรียกตัวมาทำหน้าที่ทนายความขอแรง

(5) ควรจัดให้มีการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงในการพิจารณาคดีและทำคดี มีข้อปฏิบัติกำหนดให้ทนายความขอแรงควรทำหน้าที่ในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา เมื่อศาลอ่านคำพิพากษาแล้วให้ศาลสอบถามจำเลยด้วยว่าประสงค์จะอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาของศาลหรือไม่แล้วแต่จำเลยจะขึ้นทักไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณา และควรให้โอกาสจำเลยเปลี่ยนทนายความในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาได้หากจำเลยมีความประสงค์

(6) ควรให้มีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงก่อนการพิจารณาคดี ระหว่างพิจารณาคดี และหลังพิจารณาคดี โดยสำนักงานศาลยุติธรรมหรือสภาทนายความควรจัดทำและเก็บสถิติแบบประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงไว้เพื่อประกอบการพิจารณาการตั้งทนายความขอแรง โดยเปิดโอกาสจำเลยมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงด้วย

(7) ควรออกกฎหมายหรือระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความขอแรงให้มีหน้าที่ทั้งก่อนการพิจารณาคดี ระหว่างพิจารณาคดีและหลังพิจารณาคดีไว้ให้ชัดเจน เช่น ให้มีหน้าที่ในการอุทธรณ์-ฎีกาด้วย เป็นต้น

(8) ควรให้ทนายความที่ศาลตั้งให้ตามพระราชบัญญัติมาตรการป้องกัน การกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. 2565 ที่กฎหมายดังกล่าวไม่ได้กำหนดค่าตอบแทนไว้มีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับทนายความขอแรงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1 และ มาตรา 173 เพื่อให้ได้คุณภาพและมีมาตรฐานเดียวกัน

6.3.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาด้านค่าตอบแทนทนายความขอแรง

(1) ควรเพิ่มอัตราค่าตอบแทนทนายความเพื่อจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ทนายความขอแรงได้อย่างเต็มที่และเป็นค่าใช้จ่ายในการเตรียมคดีเพื่อให้ได้หลักฐานอย่างเพียงพอ โดยการกำหนดอัตราค่าตอบแทนทนายความขอแรงให้สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจและค่าครองชีพ ในปัจจุบันให้มีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ และเป็นรูปแบบยืดหยุ่น หลังพิจารณาคดีหากทนายความขอแรงตั้งใจทำงานควรพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

(2) ควรมีค่าตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น สำนักงานศาลยุติธรรมหรือควรพิจารณาเกี่ยวกับการมอบรางวัลเชิดชูเกียรติทนายความขอแรงดีเด่นการเสนอรายชื่อก่อนการปฏิบัติหน้าที่ตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังเช่น กรณีตัวอย่างตามระเบียบที่ขอให้ผู้ประนีประนอมในศาล หรือสิทธิประโยชน์ทางภาษี เป็นต้น

(3) รัฐควรจัดสรรงบประมาณสำหรับให้สำนักงานศาลยุติธรรมหรือหน่วยงานสภาพทนายความ เพื่อใช้เป็นค่าตอบแทนการปฏิบัติงานและการอบรมทนายความขอแรงอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

(4) ศาลควรมีหลักเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานเกี่ยวกับการกำหนดค่าตอบแทนทนายความขอแรงที่ชัดเจน เพื่อที่จะได้กำหนดได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เช่น ข้อพิจารณา ด้านความยากง่ายแห่งคดีที่พิจารณาวินิจฉัย ใช้คดีที่ใช้คดีที่ทนายความขอแรงที่ต้องเสียไป เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาในการกำหนดค่าตอบแทนทนายความขอแรง เป็นต้น

6.3.5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณของทนายความขอแรง

(1) ควรปลูกฝังจริยธรรมแก่ทนายความขอแรง เช่น ไม่ไปเรียกเงินค่าว่าความจากจำเลยหรือควรเตรียมคดีและปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ เป็นต้น โดยบรรจุประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของทนายความขอแรงไว้ในหลักสูตรการฝึกอบรมเกี่ยวกับการว่าความและการอบรมเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นทนายความขอแรง

(2) ควรดำเนินการในกรณีทนายความละเมิดกฎระเบียบว่าด้วยมรรยาทวิชาชีพทนายความอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และปราศจากอคติต่อทนายความทุกคนตามสภาพความผิด โดยผู้กระทำผิดมรรยาททนายความทุกคนจะต้องได้รับความเป็นธรรมในเรื่องการตั้งกรรมการสอบสวนให้ความเป็นกลางให้โอกาสชี้แจงข้อเท็จจริงอย่างเต็มที่

(3) ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือองค์กรต่าง ๆ มีส่วนรับรู้ในการดำเนินการสอบสวนและลงโทษทางวินัยแก่ทนายความขอแรงที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบว่าด้วยมรรยาทวิชาชีพทนายความ

(4) ควรกำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชาจริยธรรม-จรรยาบรรณของวิชาชีพ กฎหมายในหลักสูตรปริญญาตรีทางกฎหมาย เพื่อหล่อหลอมให้ได้นักกฎหมายที่มีความซื่อสัตย์สุจริตสูง มีจิตบริการสาธารณะและมีความพร้อมในการประกอบวิชาชีพทนายความภายหลังสำเร็จการศึกษา

6.3.6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ

(1) ควรมีการพัฒนาคุณภาพของทนายความขอแรงโดยการจัดให้ทนายความขอแรงเข้ารับการอบรม ด้านอื่น ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น การประชุม การสัมภาษณ์บุคคล การเจรจาต่อรองการสืบสวนสอบสวน จิตวิทยาในการทำงาน มนุษยธรรม เทคโนโลยีสารสนเทศการสืบค้นข้อมูล เป็นต้น

(2) ควรพัฒนาการประชาสัมพันธ์ โดยให้สำนักงานศาลยุติธรรมและสภานายความ มีหน้าที่หลักในการประชาสัมพันธ์อย่างเต็มรูปแบบทั้งในเรื่องข้อเท็จจริง ค่าธรรมเนียม สิทธิประโยชน์ที่ทนายความขอแรงที่รัฐจัดหาจะพึงได้รับ ตลอดจนประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงสิทธิของตนที่จะได้รับบริการทางกระบวนการยุติธรรมจากรัฐในรูปแบบของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย

(3) ควรพัฒนาระบบสหวิทยาการความใหม่ประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การพัฒนาองค์กร การพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพและมีการตรวจสอบได้ โดยอาจประยุกต์ใช้ระบบบริหารจัดการคุณภาพสากล เช่น ระบบ ISO 9000 ระบบประกันคุณภาพ ระบบการพัฒนาขั้นตอนการปฏิบัติงานมาตรฐาน (Standard Operating Procedure; SOP) ระบบการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award: PMQA) เป็นต้น สำหรับเป็นแนวทางการดำเนินงานที่ถูกกำหนดขึ้นให้เป็นมาตรฐานในกระบวนการต่าง ๆ ขององค์กรอย่างเป็นแบบแผน มีขั้นตอนชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งมีการปรับปรุงแก้ไขการทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทนายความขอแรงในองค์กรมีมาตรฐานการทำงานมากยิ่งขึ้น

6.3.7 ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่าผลที่ได้จากการวิจัยแต่ละด้านควรมีการวิจัยประเด็นต่าง ๆ เช่น ในประเด็นค่าตอบแทนว่าควรมีรูปแบบที่เหมาะสมอย่างไร หรือศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรม จรรยาบรรณให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อหามาตรฐานการต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการกำหนดหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติงานของทนายความขอแรงเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ได้ในครั้งนี้นั้น อันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริงตามที่ผู้วิจัยได้อภิปรายผลไว้ข้างต้น